

Toisen asteen opiskelijajärjestöjen kehittämisehdotukset opintotukeen

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on linjattu, että hallitus toteuttaa opintotuen kokonaisuudistuksen kuluvaan hallituskauteen 2023–2027 aikana.

Pidämme tärkeänä, että opintotukea uudistetaan ja kehitetään. Opiskelijat tulee ottaa mukaan sosiaaliturvan uudistamiseen ja varmistaa yhtäläinen taso sosiaaliturvaetuuksien kanssa. Ensisijaisesti opintotukea tulee kuitenkin kehittää paremmin tavoitteitaan palvelevaksi.

Opiskelijoiden asumisen tukemisen on oltava yhdenvertaisessa asemassa suhteessa muihin tuensaajiin ja opiskelijoiden tulee pysyä yleisen asumistuen piirissä. Pidämme myös kriittisenä sitä, että koulumatkatukea kehitetään entisestään varmistamaan alueellista saavutettavuutta ja kompensoimaan koulumatkoista syntyviä kuluja.

Opintotuki, lainamäärät, opiskelijoiden asuminen ja työssäkäynti toisella asteella

Toisen asteen koulutuksissa lukioissa sekä ammatillisissa oppilaitoksissa on vuosittain yhteensä noin 450 000 opiskelijaa: 110 000 lukioissa ja 340 000 ammatillisella puolella. Ammatillisissa opinnoissa opintojen päätoimisuus ei toteudu kaikilla johtuen siitä, että osa opiskelijoista suorittaa vain tutkinnon osia. Tämän vuoksi aivan kaikki eivät ole oikeutettuja opintososiaaliin etuuksiin. Lukiolaisista valtaosa (n. 90 %) asuu huoltajiensa luona, jolloin suuri osa heistä ei ole asuinpaikkansa tai huoltajien tulorajojen takia oikeutettuja opintotukeen. Alle 17-vuotiaat taas ovat edelleen lapsilisän piirissä.

Opintotukea sai vuonna 2023 ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 77 806 henkilöä ja lukiokoulutuksessa opiskelevista 26 341 henkilöä. Kaikista toisen asteen ammatillisista opiskelijoista opintovelallisia vuonna 2022 oli 45 431 sekä lukiolaisista 4 096. Oppivelvollisuusikäisistä (15–19-vuotiaat) ammatillisista opiskelijoista lainaa oli noin 11 prosentilla ja lukiolaisista noin kolmella prosentilla. Keskimääräinen lainamäärä kaikilla ammatillisilla opiskelijoilla oli 9 625 € ja alle 20-vuotiailla 4 993 €. Kaikilla lukiolaisilla keskimääräinen lainasumma oli 5 795 € ja alle 20-vuotiailla 4 916 €.

AMIS2022-tutkimukseen vastanneista oppivelvollisuusikäisistä jopa 24 % oli muuttanut omilleen voidakseen opiskella valitsemaansa alaa, Lukiolaisbarometrin (2022) mukaan taas noin kymmenesosa lukiolaisista asuu omillaan. Amisbarometrin (2022) mukaan oppivelvollisuusikäisistä viidesosa kävi opintojen ohessa palkkatöissä, ja Lukiolaisbarometrin mukaan lukiolaisista palkkatöissä koko opintovuoden aikana oli käynyt 29 %. Kouluterveyskyselyyn (2023) vastanneista 1. ja 2. vuoden ammatillisista ja lukio-opiskelijoista opintojen ohessa työskenteli palkallisesti noin 24 %.

Opintotuen tarkoitus ja kehittäminen

Katsomme, että opintotuen tarkoituksena on mahdollistaa aidosti täysipäiväinen opiskelu. Tällä hetkellä etenkin opintorahan taso on niin matala, ettei sillä pysty nykyisillä hinnoilla tulemaan toimeen. Opiskeluaikojen lyhentäminen ja koko ikäluokan kouluttaminen toisen asteen tutkintoon jäävät toteutumatta, jos työnteko ja perusturvan käyttäminen tulevat entistäkin houkuttelevammiksi vaihtoehtoiksi nuorille ja mahdollisuus tulla toimeen päätoimisena opiskelijana heikkenee.

Halutessaan opiskelijan tulee voida käydä palkkatöissä, mutta se ei saa olla vaatimus tai ainoa tapa mahdollistaa opintojen suorittamista. Monelle opiskelijalle työssäkäyminen on jopa täysin mahdotonta. Opiskelijoiden omien tulojen rajoja on viime vuosina nostettu reilusti, mutta tulo rajoja tulee tarkastella myös tulevaisuudessa elinkustannusten mukana.

Nykyinen opintotukijärjestelmä on liian lainapainotteinen, ja kannamme suurta huolta opiskelijoiden velkaantumisesta. Katsomme ensisijaisena keinona opintorahan korottamisen, mutta mikäli se ei onnistu, toivomme tulevaisuudessa selvitettävän mahdollisuutta opintolainahyvitysmalliin myös ammatillisella toisella asteella. Erityisen huolestuttavia ovat oppivelvollisten nousseet lainamäärät: on hyvin ongelmallista, etteivät kaikki pysty opiskelemaan pakollista toisen asteen tutkintoa velkaantumatta.

Oppivelvollisille taataan teoriassa maksuton koulutus, mutta erityisesti ammatillisissa oppilaitoksissa mahdottomaksi venyvät koulumatkat pakottavat yhä useamman muuttamaan pois kotoa, ja todellisuudessa alavalinnat jäävät hyvin kapeiksi. Oppilaitosverkon harventuminen voi ajaa yhä useamman toisen asteen opiskelijan muuttamaan omilleen.

Koulutuspolitiikassa yksi hyvin huolestuttava ilmiö on koulutuksen periytyvyys, vaikka opiskelu itsessään onkin lähes maksutonta eri koulutusasteilla. Varsinkin ammatillisen koulutuksen käyneillä suuri syy olla hakeutumatta korkeakoulutukseen on työntöön kannattavuus verrattuna opiskeluun. Sosioekonomisen taustan vaikutus koulutusvalintoihin on edelleen merkittävä, joten mahdollisuutta valita oma koulutuspolku tulee tulevaisuudessa vahvistaa opintotuen avulla.

Toimenpiteet:

- Opintorahaan on tehtävä reilu tasokorotus.
- Indeksikorotuksia ei tule jäädyttää.
- Opintotuen lainapainotteisuutta tulee vähentää ja oppivelvollisten ei tule joutua nostamaan lainaa opintojen suorittamista varten.
- Tukijärjestelmää tulee selkeyttää ja hakemukset tulee käsitellä kohtuullisessa ajassa.
- Hakemuksen, maksatusaikojen ja hakemisen ehtojen tulee olla samanlaiset eri etuuksissa.
- Takautuvan haun oikeus tulee ulottaa myös opintotukeen.
- Korkeavastuksen tulo rajoja tulee nostaa.

Opintotuesta yhdenvertaisempi

Opintotueessa on tällä hetkellä useita erilaisia sen tasoon vaikuttavia tekijöitä toisella asteella, jotka asettavat opiskelijat eriarvoiseen asemaan keskenään. Toisaalta tuki ei tunnista todellisia taloudellisia kuluja. Opintotuen tulee tunnistaa opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet ja niihin liittyvät haasteet paremmin. Toimeentuloon ei saa tulla katkoksia esimerkiksi oppisopimuksen, sairastumisen, kuntoutumisen tai perheellistymisen vuoksi.

Esimerkiksi terveydenhuoltoon liittyvät kulut, kuten lääkkeet ja terapiakäynnit, voivat nopeasti haukata kuukausitasolla ison osan opintorahasta, vaikka ne mahdollistavat monelle opiskelemisen ylipäättään. Nykymallissa myöskään oppimateriaalilisä ei palvele opiskelijoita, sillä maksuttoman toisen asteen piiriin kuuluvat opiskelijat eivät voi saada sitä, jolloin lisä toimii opintorahan leikkurina.

Huoltajien tulorajat laahaavat todella pahasti jäljessä yleisessä kustannuskehityksessä. Nykytasolla jo alle 2700 €/kk bruttona tienaaavien huoltajien kotona asuva lapsi ei voi saada opintorahaa. Huoltajien hyvätkään tulot eivät valitettavasti ole tae siitä, että opiskelija saa tarvittavan taloudellisen tuen elämiseen. Koska asumista tuetaan asumistuella, on epäloogista, että opintotuen tasoon vaikuttavat opiskelijan asumisjärjestelyt.

Tulorajat eivät myöskään huomioi esimerkiksi muiden huollettavien lasten lukumäärää. Ei ole myöskään oikeudenmukaista, että nykylainsäädännössä huoltajan uuden puolison tulot vaikuttavat nuoren opintotuen määrään, vaikka lainmukaista elatusvelvollisuutta ei ole.

Toimenpiteet:

- Huoltajien tulojen vaikutus opintotukeen on poistettava kaikilta omilleen muuttaneilta opiskelijoilta. On selvitettävä myös mahdollisuutta poistaa huoltajien tulojen vaikutukset muiltakin opiskelijoilta.
- Alle 17-vuotiaat on otettava opintotuen piiriin.
- Toimeentulotukea on saatava ilman, että on joutunut nostamaan lainaa.
- Oppisopimuksella opiskelu tulee mahdollistaa opintotuella tulorajoihin perustuen.
- Aikuisten lukiokoulutuksen oppimäärän päätoimisen suorittamisen tulee olla opintotukeen oikeutettua.
- Oppimateriaalilisä tulee poistaa maksuttoman toisen asteen piirissä olevilta opiskelijoilta opintorahaa leikkaavana tekijänä. Oppimateriaalilisä tulee kuitenkin säilyttää ulkomailta ja Ahvenanmaalla opintoja suorittaville nuorille.
- Huoltajien tulorajojen tulee nostaa reilusti.
- Huoltajakorotusta tulee kehittää esimerkiksi huomioimaan paremmin huollettavien lasten määrän.

Opiskelijajärjestöjen (Finlands Svenska Skolungdomsförbund, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI, Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ja Suomen Lukiolaisten Liitto) hyväksymä maaliskuussa 2024. Julkaistu 30.1.2025

Andra stadiets studerandeorganisationers förslag till utveckling av studiestöd

I regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering anges att regeringen kommer att genomföra en totalreform av studiestödet under den nuvarande regeringsperioden 2023–2027.

Vi anser att det är viktigt att studiestödet reformeras och utvecklas. Studerande behöver involveras i reformen av socialskyddet och en jämn nivå med andra socialskyddsförmåner behöver säkerställas. Framförallt behöver studiestödet dock utvecklas för att bättre tjäna sina mål.

Stöd för studerandes boende ska vara på lika villkor jämfört med andra mottagare av stöd, och studerande bör förbli inom ramen för det allmänna bostadsbidraget. Vi tycker också det är kritiskt att utvecklingen av stöd för skolresor fortsätter för att säkerställa regional tillgänglighet och kompensera för kostnader relaterade till skolresor.

Studiestöd, lånebelopp, studerandes boende och arbete på andra stadiet

I andra stadiets utbildningar, både gymnasier och yrkesinstitut, finns det totalt cirka 450 000 studerande varje år: 110 000 i gymnasier och 340 000 inom yrkesutbildningen. Inom yrkesutbildningen uppfylls inte heltidsstudierna för alla, eftersom vissa studerande endast genomför delar av examen. På grund av detta är inte alla berättigade till studie-relaterade sociala förmåner. Majoriteten av gymnasiestuderanden (ca 90 %) bor hos sina vårdnadshavare, vilket innebär att många av dem inte är berättigade till studiestöd på grund av bostadsorten eller vårdnadshavarnas inkomstgränser. De under 17 år är fortfarande berättigade till barnbidrag.

År 2023 mottog 77 806 personer studiestöd inom yrkesutbildningen och 26 341 inom gymnasieutbildningen. Av alla studerande inom yrkesutbildningen på andra stadiet hade 45 431 studielån år 2022, och bland gymnasiestuderanden var det 4 096. Cirka 11 procent av de läropliktiga (15–19 år) inom yrkesutbildningen hade lån och cirka tre procent av gymnasiestuderanden. Den genomsnittliga lånesumman för alla studerande inom yrkesutbildningen var 9 625 € och för de under 20 år var den 4 993 €. För alla gymnasiestuderanden var den genomsnittliga lånesumman 5 795 € och för de under 20 år var det 4 916 €.

Enligt AMIS2022-undersökningen hade upp till 24 % av de läropliktiga flyttat till eget boende för att kunna studera sitt valda ämne. Enligt Lukiolaisbarometri (2022) bor ungefär en tiondel av gymnasiestuderanden självständigt. Enligt Amisbarometri (2022) arbetade en femtedel av dem i läropliktig ålder vid sidan av studierna, och enligt Lukiolaisbarometri hade 29 % av gymnasiestuderanden arbetat under hela studieåret. Enligt Kouluterveyskysely (2023) arbetade cirka 24 % av de första och andra årets studerande inom yrkesutbildningen och gymnasiet vid sidan av studierna.

Syftet med och utvecklingen av studiestödet

Vi anser att syftet med studiestödet är att verkligen möjliggöra heltidsstudier. För närvarande är nivån på studiepenningen så låg att det inte är möjligt att klara sig på det med nuvarande priser. Att förkorta studietiden samt utbilda hela åldersgrupper till en examen på andra stadiet kommer inte att uppnås om arbete och användning av sociala förmåner blir ännu mer lockande alternativ för unga och möjligheten att klara sig som heltidsstuderande försämras.

Om en studerande vill ska det vara möjligt att arbeta, men det får inte vara ett krav eller det enda sättet att möjliggöra studierna. För många studerande är det helt omöjligt att arbeta vid sidan av studierna. Gränserna för studerandes egna inkomster har höjts avsevärt de senaste åren, men inkomstgränserna bör också i framtiden granskas i takt med levnadskostnaderna.

Det nuvarande studiestödssystemet är alltför lånebaserat, och vi är mycket oroade över studerandes skuldsättning. Vi ser en höjning av studiepenningen som den främsta åtgärden, men om det inte är möjligt hoppas vi att möjligheten till ett studielånskompensationssystem även inom yrkesutbildningen på andra stadiet kommer att utredas i framtiden. Särskilt oroväckande är de ökade lånebeloppen för de läropliktiga: det är mycket problematiskt att alla inte kan studera en obligatorisk examen på andra stadiet utan att skuldsätta sig.

De läropliktiga garanteras i teorin kostnadsfri utbildning, men särskilt inom yrkesutbildningen tvingar orimligt långa skolresor allt fler att flytta hemifrån, och i realiteten blir valmöjligheterna mycket begränsade. En förtunning av skolnätverket kan tvinga allt fler studerande på andra stadiet att flytta till eget boende.

En mycket oroande trend inom utbildningspolitiken är arvet av utbildningsnivå, även om själva studierna i sig är nästan kostnadsfria på olika utbildningsnivåer. Särskilt för dem som har genomgått yrkesutbildning är ett vägande skäl att inte söka sig till högre utbildning att arbetet är mer lönsamt än studierna. Socioekonomisk bakgrund har fortfarande en betydande inverkan på utbildningsval, så möjligheten att välja sin egen utbildningsväg bör stärkas i framtiden med hjälp av studiestödet.

Åtgärder:

- En betydande höjning av studiepenningen måste genomföras.
- Indexhöjningar bör inte frysas.
- Studiernas lånebaserade natur bör minskas och läropliktiga bör inte behöva ta lån för att genomföra sina studier.
- Stödssystemet bör förtydligas och ansökningarna behandlas inom rimlig tid.
- Ansökan, utbetalningstider och ansökningsvillkor bör vara desamma för olika förmåner.
- Rätten till retroaktiv ansökan bör också omfatta studiestödet.
- Inkomstgränserna för ränteunderstödet bör höjas.

För ett mer jämlikt studiestöd

Det finns för närvarande flera olika faktorer på andra stadiet som påverkar nivån av studiestödet och som sätter studerande i en ojämlik position sinsemellan. Å andra sidan erkänner inte stödet de faktiska ekonomiska kostnaderna. Studiestödet bör bättre känna igen studerandes olika livssituationer och de utmaningar som är kopplade till dem. Inkomsten får inte avbrytas på grund av till exempel läroavtal, sjukdom, rehabilitering eller bildandet av familj.

Till exempel kan en stor del av studiepenningen månatligen gå till kostnader relaterade till hälsovård, som mediciner och terapibesök, även om det är faktorer som möjliggör studier för många. I det nuvarande systemet tjänar inte heller läromaterialstillägget studerande, eftersom studerande som omfattas av andra stadiets kostnadsfria utbildning inte kan få det, vilket innebär att tillägget endast minskar på studiepenningen.

Inkomstgränserna för vårdnadshavare ligger mycket efter i den allmänna kostnadsutvecklingen. På nuvarande nivå kan ett barn som bor hemma hos vårdnadshavare som tjänar mindre än 2700 €/mån brutto inte få studiepenning. Vårdnadshavares goda inkomster är tyvärr inte en garanti för att studerande får det ekonomiska stöd de behöver för att leva. Eftersom boende stöds med bostadsbidrag är det ologiskt att studiestödets nivå påverkas av studerandes boendearrangemang.

Inkomstgränserna tar inte heller hänsyn till till exempel antalet andra barn som behöver försörjning. Det är inte heller rättvist att inkomsten hos vårdnadshavarens nya partner påverkar den ungas studiestöd enligt nuvarande lagstiftning, även om det inte finns någon lagstadgad underhållsskyldighet.

Åtgärder:

- Inverkan av vårdnadshavares inkomster på studiestödet bör avlägsnas för alla studerande som flyttar till eget boende. Möjligheten att avlägsna inverkan av vårdnadshavares inkomster även för andra studerande bör också utredas.
- De under 17 år behöver inkluderas i studiestödet.
- Det behöver vara möjligt att få utkomststöd utan att ha lyft lån.
- Studier genom läroavtal bör möjliggöras med studiestöd baserat på inkomstgränser.
- Heltidsstudier inom vuxengymnasieutbildningen behöver berättiga till studiestöd.
- Läromaterialstillägget bör som en faktor som minskar studiepenningen avlägsnas för studerande inom andra stadiets kostnadsfria utbildning. Läromaterialstillägget bör dock bevaras för unga som genomför studier utomlands och på Åland.
- Inverkan av vårdnadshavares inkomster bör avlägsnas för alla studerande som flyttar till eget boende.
- Inkomstgränserna för vårdnadshavare behöver höjas avsevärt.
- Försörjarförhöjningen bör utvecklas för att till exempel bättre beakta antalet barn som behöver försörjning.

Antagen av studentorganisationerna (Finlands Svenska Skolungdomsförbund, Finlands Yrkesstuderandes Förbund – SAKKI, Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU och Finlands Gymnasistförbund) i mars 2024. Publicerad 30.1.2025